

науково-дослідні інститути, вищі учбові заклади) для створення колекцій (до 20 установам, по 400–500 зразків) [9].

Висновки. Результати досліджень нових сільськогосподарських культур, закладених професором Д. Ф. Лихварем та поглиблених колективом, очолюваним професором Ю. А. Утеушем у 1960–1990-х рр. ХХ ст., не лише поповнили видове різноманіття сільськогосподарських рослин України, а й сприяли їх популяризації та подальшому удосконаленню технологій з питань вирощування та використання сортів малопоширених культур у народному господарстві.

Список використаних джерел

1. Лихвар Данило Федорович // Чувікіна Н. В. Вони будували Сад: біогр. довід. / Н. В. Чувікіна, С. В. Клименко. – К.: Цукор України, 2009. – С.31–32.
2. Утеуш Юрій Адольфович. Вони будували Сад: біогр. довід. / Н. В. Чувікіна, С. В. Клименко. – К.: Цукор України, 2009. – С.115–117.
3. Рахметов Д. Б. Вклад професора Д. Ф. Лихваря у створення колекцій рослин та розгортання наукової діяльності центрального республіканського Ботанічного саду АН УРСР / Д. Б. Рахметов, П. А. Мороз // Інтродукція рослин. – 2003. – № 1–2. – С. 173–180.
4. Сад над Славутичем: путеводитель по Центральному ботаническому саду им. Н. Н. Гришко АН Украины / В. В. Кваша, Н. А. Кохно, В. Г. Собко, Т. К. Майко; отв. ред. Т. М. Червченко. – К.: Изд-во СП Свенас, 1993. – 192 с.
5. Архів Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України. – Оп. 2. – Спр. 34. Создание зеленых насаждений Ботанического сада АН УССР (раздел № 5), 1953. – 105 арк.
6. Спогади колег // Професор Лихвар Данило Федорович (1902–1986): бібліогр. покажч. наук. пр. / УААН, ЦНСГБ; уклад.: В. А. Вергунов, А. С. Щиголь; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2002. – С.16–55.
7. Архів Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України. – Оп. 1. – Спр. 18. Отчет о научной и научно-исследовательской деятельности ЦРБС АН УССР, 1946. – 217 арк.
8. Лихварь Д. Ф. О пополнении видового и формового состава культурных растений в лесостепи Украины / Д. Ф. Лихварь // Отчет о научной и научно-исследовательской деятельности ЦРБС АН УССР за 1946 г. – К., 1946. – С. 1–31.
9. Сайт Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbg.kiev.ua/scientific_activity/nauka.php.

References

1. Lykhvar Danylo Fedorovich // Chuvikina N. V. Vony buduvaly Sad: biohr. dovid. / N. V. Chuvikina, S. V. Klymenko. – K.: Tsukor Ukrainy, 2009. – S. 31–32.
2. Uteush Yuriy Adol'fovich. Vony buduvaly Sad: biohr. dovid. / N. V. Chuvikina, S. V. Klymenko. – K.: Tsukor Ukrainy, 2009. – S. 115–117.
3. Rakhmetov D. B. Vklad profesora D. F. Lykhvaryya u stvorenniya kolektsiy roslin ta rozhortannya naukovoyi diyal'nosti tsentral'noho respublikans'koho Botanichnoho sadu AN URSR / D. B. Rakhmetov, P. A. Moroz // Introduktsiya roslin. – 2003. – № 1–2. – S. 173–180.
4. Sad nad Slavutichem: putevoditel' po Tsentral'nomu botanicheskomu sadu im. N. N. Grishko AN Ukrainy / V. V. Kvasha, N. A. Kokhno, V. G. Sobko, T. K. Mayko; отв. red. T. M. Chervchenko. – K.: Izd-vo SP Svenas, 1993. – 192 s.
5. Arkhiv Natsional'noho botanichnoho sadu imeni M. M. Hryshka NAN Ukrainy. – Op. 2. – Spr. 34. Sozdanie zelenykh nasazhdeniy Botanicheskogo sadu AN URSR (razdel № 5), 1953. – 105 ark.
6. Spohady koleh // Profesor Lykhvar Danylo Fedorovich (1902–1986): bibliogr. pokazhch. nauk. pr. / UAAN, TsNSHB; uklad.: V. A. Verhunov, A. S. Shchyhol'; nauk. red. V. A. Verhunov. – K., 2002. – S. 16–55.
7. Arkhiv Natsional'noho botanichnoho sadu imeni M. M. Hryshka NAN Ukrainy. – Op. 1. – Spr. 18. Otchet o nauchnoy i nauchno-issledovatel'skoy deyatel'nosti TsRBS AN URSR, 1946. – 217 ark.

8. Likhvar' D. F. O popolnenii vidovogo i formovogo sostava kul'turnykh rasteniy v lesostepi Ukrainy / D. F. Likhvar' // Otchet o nauchnoy i nauchno-issledovatel'skoy deyatel'nosti TsRBS AN URSR za 1946 g. – K., 1946. – S.1–31.

9. Sayt Natsional'noho botanichnoho sadu imeni M. M. Hryshka [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbg.kiev.ua/scientific_activity/nauka.php.

Kovalska K. V., Ph.D. in History, lecturer, Lecturer of Geography, Environment and teaching methods State University "Pereyaslav–Khmelnitsky State Pedagogical University named Gregoriy Skovoroda" (Ukraine, Pereyaslav–Khmelnitsky), kovalska1009@mail.ru

Research of new agricultural plants at the M. M. Gryshko National Botanic Garden NAS of Ukraine (1940's XX century – beginning of the XXI century)

The purpose of this study is comprehensive coverage of formation, development and fundamental research results of new agricultural plants at the M.M. Gryshko National Botanic Garden NAS of Ukraine (1940's XX century – beginning of the XXI century). To complete the task, the following methods has been used: comparative-historical, synchronic, retrospective, staging– regional, and other general scientific and secondary methods. Significant progress in acclimatization of agricultural plants has been achieved while working in the D.F. Likhvar Botanic garden AS USSR, who has founded the department of cultivated flora in 1946. Studying the new cultures has been continued under direction of the Doctor of Agricultural Sciences, Professor Yu. A. Uteush, in particular had been started creation of rare and wild forage crops collection with valuable biological properties, comfortable and economical cultivation technology (40 new technologies) and forage crops from other regions.

Keywords: new agricultural plants, acclimatization, M.M. Gryshko National Botanic Gardens of the NAS of Ukraine.

Ковальская Е. В., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры географии, экологии и методики обучения, ГВУЗ "Переяслав–Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды" (Украина, Переяслав–Хмельницкий), kovalska1009@mail.ru

Исследование новых сельскохозяйственных растений в Национальном ботаническом саду имени Н. Н. Гришко НАН Украины (1940-е гг. XX в. – нач. XXI в.)

Целью данной статьи является комплексное освещение методом историко-научного анализа исследования новых сельскохозяйственных растений в Национальном ботаническом саду имени Н. Н. Гришко НАН Украины (1940-е гг. XX в. – нач. XXI в.). Выяснено, что значительных успехов по акклиматизации сельскохозяйственных растений удалось достичь во время работы в Ботаническом саду АН УССР Д. Ф. Лихваря, который в 1946 г. основал отдел культурной флоры. Изучение новых культур было продолжено под руководством доктора сельскохозяйственных наук, профессора Ю. А. Утеуша, в частности начато создание коллекций дикорастущих и малораспространённых кормовых культур с особо ценными биологическими свойствами, удобными технологиями возделывания и экономичностью (до 40 новых технологий), а также кормовых культур с других регионов.

Ключевые слова: новые сельскохозяйственные растения, акклиматизация растений, Национальный ботанический сад имени Н. Н. Гришко НАН Украины.

* * *

УДК 94(477)*1953/1964":378

Лук'яненко О. В.
кандидат історичних наук, старший викладач
кафедри культурології, Полтавський національний
педагогічний університет ім. В. Г. Короленка
(Україна, Полтава), lukyanyenko.ov@gmail.com

ІНТЕРАКТИВНЕ ДОЗВІЛЛЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ ІНСТИТУТАХ УРСР ДОБИ "ВІДЛИГИ" (Ч.1)

Ілюструється еволюція інтерактивного типу дозвілля освітян педінститутів УРСР періоду деєсталізації (1953–1964 рр.). Застосування методу контент-аналізу педагогічної преси дозволило проілюструвати наповнюваність вільного часу студентів; відслідкувати співвідношення характеристик позаробочого часу викладачів відповідно до сучасних підходів теорії та історії дозвілля.

Ключові слова: повсякдення, студенти, інтерактивне дозвілля, вища педагогічна школа, деєсталізація.

Освітня вища педагогічна школа через специфіку власної діяльності ніколи не мали проблем зі змістовим наповненням дозвіллевої сфери свого повсякдення. Для

аналізу вільного часу нами була обрана концепція дозвіллевих типів У. Алеманна, Р. Вейдера, К. Кармела та ін. У поданій розвідці пропонуємо поглянути на те, як за часів “відлиги” висвітлювалося інтерактивне дозвілля освітян у профільному виданні – газеті “Радянська освіта”.

Інтерактивність передбачає діяльність, у центрі якої лежить взаємодія з іншими замкненими соціальними та професійними групами здебільшого з метою обміну досвідом та знаннями. Найнаближенішим до студентів педагогічних інститутів за професійним спрямуванням видами інтерактивного дозвілля були зустрічі з учителями регіонів. Звісно, такі заходи були найпростішими для організації та, очевидно, траплялися найчастіше. Проте, преса доби “відлиги” наводить лише 2 показові факти таких зустрічей. Одна з них мала місце під час зимових канікул 1953 року в Житомирському ДПІ [1], а інша – 1954 року у Дрогобичі [2]. Головна тема обміну досвідом лежала у площині запровадження політехнізації в УРСР.

Найпотужніший пласт прикладів інтерактивного дозвілля, що його рекламувала учительська періодика, формувався із заходів, наближених до професійної діяльності студентів педагогічних інститутів. Чільне місце серед них займала організація кінолекторіїв для студентів педагогічних училищ та місцевої громади. Так, у Харківському педагогічному виші протягом канікул у січні 1954 р. такий кінолекторій з питань досягненням сільського господарства був організований для студентів Красноградського та Куп’янського педучилищ [3]. Окрім явно пропагандистських лекторіїв, що мали переконати освітян у значущості досягнень радянської економіки, були й культуроцентричні зустрічі. Наприклад, у березні 1956 р. у стінах Кіровоградського ДПІ освітянська молодь читала лекції населенню по художній культурі XIX століття. Це були не сухі виступи з трибуни. Розпорядженні майбутніх педагогів була велика лекційна зала з проектором та епідіаскопом. Студенти придбали альбом репродукцій картин І. Шикіна, І. Левітана, Васнецова, К. Брюлова, Перова та Федотова. Невдовзі схожий цикл лекцій був розроблений для ознайомлення населення з музичною культурою доби. Молоді люди закупили платівки з музикою М. Мусоргського, М. Глінки, Даргомижського, Балакірева, М. Римського–Корсакова та П. Чайковського [4]. Прикметно, що такі заходи студенти педінститутів організували не лише у стінах своїх рідних вишів. Скажімо, у 1961 р. вихованці Ніжинського педінституту уже довгий час були ведучими схожих занять з робітниками Ніжинської швейної фабрики [5]. У нагоді ставала й політехнізація вищої педагогічної школи. Наприклад, у Дрогобичі студенти уміло застосовували практику у кінолабораторії з лекторською діяльністю. За один навчальний рік вони провели для учнів шкіл міста 380 кіносеансів [6].

З–поміж інших видів інтерактивного дозвілля можна виокремити й участь освітян в організованих ними ж батьківських університетах. У їхній роботі були задіяні навіть не здебільшого, а найперше, саме викладачі вишів. Одним із перших до цього вдався колектив Полтавського ДПІ. Вечірні заняття його батьківського

університету на яких після лекцій демонстрували кінофільми на наукові та виховні теми, з 1959 р. відвідували близько 100 батьків [7]. Близькими за спрямуванням були заняття у керованих освітянами та студентами педагогічних університетах. Приблизно у той самий час, у 1959 р., за ініціативи викладачів кафедри педагогіки Глухівського ДПІ при закладі відкрили один із перших педагогічних університетів. Там проводили фахову підготовку учителів 1–4 класів, допомагали вчителям в опануванні секретів музичної грамоти, ручної праці, малювання та правил фізичного виховання, а також організували факультативи по роботі з батьками [8]. Таке наповнення освітянського дозвілля було й суспільно важливим, бо учителі самі просили про допомогу. Скажімо, у 1960 р. учителі Дрогобича звернулися із проханням до керівництва міського педінституту сприяти в організації кіно курсів. Прохання було задоволене, бо у стінах навчального закладу на громадських засадах уже діяли керовані студентами та викладачами у вільний від роботи час курси з малювання для учителів початкових класів [6].

Осібне місце належить взаємодії студентів та викладачів з колективами інших закладів, установ та організацій міст та регіонів. Вони також були тісно переплетені з повсякденною просвітницькою справою майбутніх педагогів. Наприклад, студенти Слов’янського ДПІ у 1959 р. проводили освітні зустрічі з молоддю бригадою заводу “Будмаш”, допомагаючи їй у навчанні. Натомість інтерактивне дозвілля для студентів набувало і власних освітніх рис: працівники установи залюбки навчали майбутніх учителів робітничим професіям [9]. Схоже шефство над робітничою молоддю на початку 1960–х взяли на себе і студенти Уманського ДПІ. Вони організували для виробничників курси підвищення кваліфікації, проводили індивідуальні консультації. Освітянська молодь створила консультаційний пункт на міській швейній фабриці, на якій раз на тиждень студенти відмінники природничого і фізико–математичного факультетів Андрій Скульський, Павло Філімончук та Михайло Чепкий проводили змістовні заняття [10].

Популярність таких закладів була неймовірно високою. Скажімо, у 1963 р. до університету іноземних мов для працівників при Горлівському ДПІ було подано 400 заяв. Серед слухачів курсів були прохідники, відкатники шахт, гірники майстри, шофери, слюсарі, лікарі та вчителі. Наплив бажаних був таким, що лекційні зали та графіки могли вмістити усіх охочих. Лунали прохання утворити філіали університету на підприємствах міста, що і було зроблено. Студенти II та III курсів згодом проводили вільний час на новоутворених факультетах при управлінні Донбасенерго та при управлінні Палацу культури імені Леніна на шахті “Кочегарка” [11]. Дуже часто такі інституції створювалися студентами та викладачами при уже діючих педагогічних університетах. Така ситуація була в Одеському ДПІ, де від університету передового педагогічного досвіду відгалузився цілком самостійний Університет наукових знань. На ньому молодь організувала 14 факультетів (серед них гуманітарний, хімічний, математики, фізики, політичного навчання, естетичного виховання) та проводила виїзні заняття у школах, на підприємствах та

фабриках. Серед активних відвідувачів курсів були працівники заводу “Більшовик”, джутової фабрики та трамвайно–тролейбусного управління [12].

Список використаних джерел

1. Студентські канікули // Радянська освіта. – 31 січня 1953. – № 5. – С. 1.
2. Стасенко А. Зустріч студентів з знатними вчителями // Радянська освіта. – 9 січня 1954. – № 2. – С. 2.
3. Студентські канікули // Радянська освіта. – 30 січня 1954. – № 2. – С. 4.
4. Скрипник О. Естетичне виховання майбутніх учителів // Радянська освіта. – 17 березня 1956. – № 12. – С. 2.
5. Дмитренко Л, Коваленко Л. Громадські начала в життя // Радянська освіта. – 2 грудня 1961. – № 96. – С. 3.
6. Черненко А. З думкою про школу // Радянська освіта. – 4 вересня 1963. – № 70. – С. 2. 4.
7. Яцюк А. Батьківський університет // Радянська освіта. – 9 липня 1960. – № 55. – С. 2.
8. Зуб П. Важлива справа // Радянська освіта. – 6 квітня 1960. – № 28. – С. 4.
9. Яловий Ф., Петрик І. Після лекцій // Радянська освіта. – 23 травня 1959. – № 21. – С. 3.
10. Торгалю В. У вузах республіки // Радянська освіта. – 1 червня 1960. – № 44. – С. 4.
11. Шевченко Г., Серкутіна М. Університет ... у педінституті // Радянська освіта. – 23 січня 1963. – № 6. – С. 2.
12. Дряхлов М. На вірному шляху // Радянська освіта. – 4 квітня 1964. – № 28. – С. 2.

References

1. Student-s'ki kanikuly // Radyans'ka osvita. – 31 sichnya 1953. – № 5. – S. 1.
2. Stasenko A. Zustrich studentiv z znatnymy vchytelyamy // Radyans'ka osvita. – 9 sichnya 1954. – № 2. – S. 2.
3. Student-s'ki kanikuly // Radyans'ka osvita. – 30 sichnya 1954. – № 2. – S. 4.
4. Skrypnyk O. Estetychne vykhovannya maybutnikh uchyteliv // Radyans'ka osvita. – 17 bereznya 1956. – № 12. – S. 2.
5. Dmytrenko L, Kovalenko L. Hromads'ki nachala v zhyttya // Radyans'ka osvita. – 2 hrudnya 1961. – № 96. – S. 3.
6. Chernenko A. Z dumkoyu pro shkolu // Radyans'ka osvita. – 4 veresnya 1963. – № 70. – S. 2. 4.
7. Yatsyuk A. Bat'kiv's'kyi universytet // Radyans'ka osvita. – 9 lypnya 1960. – № 55. – S. 2.
8. Zub P. Vazhlyva sprava // Radyans'ka osvita. – 6 kvitnya 1960. – № 28. – S. 4.
9. Yalovyy F., Petryk I. Pislya lektsiy // Radyans'ka osvita. – 23 travnya 1959. – № 21. – S. 3.
10. Torhalo V. U vuzakh respubliky // Radyans'ka osvita. – 1 chervnya 1960. – № 44. – S. 4.
11. Shevchenko H., Serkutina M. Universytet ... u pedinstytuti // Radyans'ka osvita. – 23 sichnya 1963. – № 6. – S. 2.
12. Dryakhlov M. Na virnomu shlyakhu // Radyans'ka osvita. – 4 kvitnya 1964. – № 28. – S. 2.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural studies sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

Interactive leisure in pedagogical institutes of Ukrainian Soviet Socialist Republic during the “thaw” period (P.1)

The article illustrates the evolution of the type of interactive leisure of educators in Pedagogical Institute of USSR during the period of de-Stalinization (1953–1964). Application of content analysis method of educational media allowed illustrating the core of the leisure. It also helped to give general characteristics of leisure according to modern approaches in the theory and history of leisure.

Keywords: every-day life, students, interactive leisure, higher pedagogical school, de-Stalinization.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyanenko.ov@gmail.com

Интерактивный досуг в педагогических институтах УССР времён “оттепели” (Ч.1)

Иллюстрируется эволюция интерактивного типа досуга педагогов пединститутов УССР периода десталинизации (1953–1964 гг.). Применение метода контент-анализа педагогической прессы позволило проиллюстрировать наполнение досуга студентов; отследить соотношение характеристик верабочего времени в соответствии с современными подходами теории и истории досуга.

Ключевые слова: повседневность, студенты, интерактивный досуг, высшая педагогическая школа, десталинизация.

* * *

УДК 94(477.8)“19”

Муравський О. І.

кандидат історичних наук, вчений секретар, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Україна, Львів), oleg-muravskiy@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР У ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ

Проаналізовано окремі проблеми у міжнародних відносинах в західних областях УРСР у період “гласності”, “перебудови” та “демократизації” (1985–1991). Визначено причини дестабілізації міжнародних відносин в окремих областях регіону, а також ставлення українських громадсько-політичних організацій до ідеї автономії Закарпаття, яку пропонували угорські, румунські націоналістичні сили та роси. Відзначено, що Українська держава гарантувала етнічним меншинам однакові із титульним народом права та демократичні свободи, через що русинський та угорський рух хоча й продовжив своє існування, проте у значно скромніших масштабах. Наголошено, що формалізм в роботі органів партійно-державної влади в останні роки існування СРСР на тлі активної розбудови опозиційних українських громадсько-політичних інституцій та товариств національних меншин, значно ускладнили міжнародні відносини, особливо у прикордонних західноукраїнських областях.

Ключові слова: міжнародні відносини, перебудова, національно-культурні товариства, західні області УРСР.

Незважаючи на лояльне ставлення українців до національних меншин, у другій половині 1980–х рр. серед населення західноукраїнського регіону компартійними органами влади небезуспішно поширювалися стереотипи про напружені міжнародні відносини у регіоні, що, на думку партчиновників, зумовлювалося політичними чинниками, насамперед становленням опозиційних до Комуністичної партії України (КПУ) політичних сил [1, с. 6].

Українські історики та політологи на сучасному етапі українського державотворення доволі часто виокремлюють проблеми, які уже доводилося вирішувати молодій українській державі у сфері міжнародних відносин в історичній ретроспективі. Проте, зважаючи на складність теми та її суспільну значимість, необхідний детальний аналіз чинників, які заклали підґрунтя “сепаратизму”, “автономізму” та інших деструктивних ідей в середовищі національних меншин у другій половині 1980–х рр. Основна мета статті – розглянути міжнародні відносини у західноукраїнських областях у період Перебудови, акцентувати увагу на утопічності сепаратистських ідей, які пропонували окремі народності регіону.

Чи не вперше про складність у міжнародних відносинах у західних областях України офіційні ЗМІ “заговорили” одразу після створення у Львові провідної